

ОШ МАМЛЕКЕТТИК УНИВЕРСИТЕТИНИН ЖАРЧЫСЫ. УКУК

ВЕСТНИК ОШСКОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО УНИВЕРСИТЕТА. ПРАВО

JOURNAL OF OSH STATE UNIVERSITY. LAW

e-ISSN: 1694-8661

№2(3)/2023, 6-11

УДК: 347.6

DOI: [10.52754/16948661_2023_2\(3\)_2](https://doi.org/10.52754/16948661_2023_2(3)_2)

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН МЫЙЗАМДАРЫ МЕНЕН КАРЫН ЭНЕЛИК
ИНСТИТУТУН УКУКТУК ЖӨНГӨ САЛУУ**

ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ИНСТИТУТА СУРРОГАТНОГО МАТЕРИНСТВА
ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВОМ КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

LEGAL REGULATION OF THE INSTITUTE OF INTERMITTENT MATERNITY BY THE
LEGISLATION OF THE KYRGYZ REPUBLIC

Парайдин уулу Шайлообек

Парайдин уулу Шайлообек

Paraidin uulu Shailoobek

ю.и.к., доцент, Ош мамлекеттик университети

*к.ю.н., доцент, Ошский государственный университет
Candidate of Law, Associate Professor, Osh State University*

mega.shailoo@mail.ru

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН МЫЙЗАМДАРЫ МЕНЕН КАРЫН ЭНЕЛИК ИНСТИТУТУН УКУКТУК ЖӨНГӨ САЛУУ

Аннотация

Бул макала Кыргыз Республикасында жардамчы репродуктивдик технологиялардын ыкмасы катары карын энелердин укуктук негиздерин изилдөөгө багытталган. Мыйзамда салттуу жана кош бойлуулук карын энелик милдетти жөнгө салуу, карын энелик милдетти акылуу аткаруу келишимдери, карын энелик милдеттин жана генетикалык ата-энелердин укуктук таасири, энелик жана аталык милдетти болжолдоо актылары каралган. Мындан сырткары мыйзамдарды иштеп чыгуу тенденциялары оң жана терс белгилери. Карын энеликке карата улуттук мыйзамдардын натыйжалуулугу көрсөтүлгөн. Автор тарабынан андан ары өркүндөтүүгө багытталган сунуштар түзүлдү

Ачкыч сөздөр: ата-эне, карын эне, кош бойлуулук, келишим, укук, милдет, мыйзам.

ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ИНСТИТУТА СУРРОГАТНОГО МАТЕРИНСТВА ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВОМ КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

LEGAL REGULATION OF THE INSTITUTE OF INTERMITTENT MATERNITY BY THE LEGISLATION OF THE KYRGYZ REPUBLIC

Аннотация

Данная статья направлена на изучение правовых основ суррогатного материнства как метода вспомогательных репродуктивных технологий в Кыргызской Республике. Закон предусматривает традиционное регулирование материнского долга в случае беременности и установления отцовства, договоры об исполнении гонораров в случае беременности и установления отцовства, юридические последствия материнского долга в случае беременности и генетического родительства, а также положения о прогнозировании материнского и отцовского долга. Более того, тенденции в развитии законодательства имеют как положительные, так и отрицательные признаки. Показана эффективность национальных законов в отношении суррогатного материнства. Автор предлагает предложения по дальнейшему совершенствованию.

Abstract

This article is aimed at studying the legal foundations of motherhood as a method of assisted reproductive technologies in the Kyrgyz Republic. The law provides for the traditional regulation of maternal duty in case of pregnancy and paternity, contracts on the execution of fees in case of pregnancy and paternity, the legal consequences of maternal duty in case of pregnancy and genetic parenthood, and the certificates on the prediction of maternal and paternal duty. Moreover, trends in the development of laws have both positive and negative signs. The effectiveness of national laws in relation to motherhood is shown. The author offers suggestions for further improvement.

Ключевые слова: родитель, суррогатное материнство, беременность, договор, право, обязанность, закон.

Keywords: parent, mother in the womb, pregnancy, contract, right, duty, law.

Киришүү

Адамзаттын тарыхында коомчулук өнүгүп жатат, айрыкча үй бүлөлүк институт, маалыматты, байланышты, медициналык жана башка технологияларды тез өнүктүрүүгө байланыштуу өзгөрүп, жаңыртылып жатат. Бирок, үй бүлөдөгү көйгөйлөр дайыма бар, мындай көйгөйлөрдүн бири тукумсуздук.

Буга чейин экономикалык көйгөй дээрлик чечилбей келген. Акыркы эки он жылдыкта илимдин тез өнүгүшү менен репродуктивдүү технологиялар (ЖРТ) жакшы өнүккөн. Репродуктивдик функцияларды стимулдаштыруучу медициналык чаралар төмөнкүлөрдү камтыйт: жасалма уруктандыруу, экстракорпоралдык уруктандыруу, суррогат энелик.

Биздин өлкөдө суррогат энелик мыйзам деңгээлинде талкууланганы менен ЖРТны колдонуу талаш жаратууда.

Бирок, карын энелик мамилелерди жөнгө салуу бүгүнкү талаптарга толук жооп бербейт, жүргүзүлгөн анализ анын кемчиликтери бар экендигин көрсөтүп турат.

Бул институт бир кыйла жаңы көрүнүш болгондуктан, илимпоздор үчүн да, жарандар үчүн да чоң кызыгууну туудурат, ошондуктан талаш-тартыштар тарых бою басылбай келген, бирок акыркы жылдары мезгил-мезгили менен жаңыланып турат. Айрым илимпоздор суррогат эне болуу жагымдуу көрүнүш деп эсептешет, анткени баласыз жубайларда бул ыкманы колдонуу менен атаандаштыкка жөндөмдүү бакытка жетүүгө болот. Башкалары бул көрүнүш баланын товарга айланышы менен коштолгондугуна көңүл бурушат — сыйлык үчүн керектөөчү "өнүмдөргө" айланат. Суррогат энелик келишим анча маанилүү эмес бүтүмдөрдүн категориясына кириши керек болгондуктан, мындай келишим мыйзамдын талаптарына такыр жооп бербейт жана адеп-ахлактын, мыйзамдын жана тартиптин негиздерине карама-каршы келет.

Демографиялык кризис-бул заманбап мамлекеттердин негизги көйгөйлөрүнүн бири, аны жеңүү биринчи орунда турат. Кыргызстанда демографиялык кырдаал дагы өнүгүп жатат анын начарлашы бир катар факторлорго байланыштуу.

Биринчиси, азыркы учурда нике, үй-бүлө, төрөт жана балдарды тарбиялоо жаш муундун артыкчылыктарында биринчи орунду ээлебейт.

Экинчи фактор өлкөдө өнүккөн өтө оор экономикалык кырдаалга байланыштуу жана албетте, бала боюна бүтпөсө дагы, үй бүлөнү түзүүнүн пайдасына чечимге терс таасирин тийгизет.

Биздин өлкөдөгү демографиянын үчүнчү себеби, айрыкча, 20-кылымдын 90-жылдарында, төрөт курагындагы аялдардын саны жыл сайын азайып бараткандыктан, төрөт көрсөткүчүнүн төмөндүгүнөн келип чыгат.

Төртүнчү жагдайды жубайлардын тукумсуздугу деп атоого болот: медициналык статистикага ылайык, никеде турган жубайлардын көбү тукумсуздуктан жапа чегишет.

Кыргызстанда акыркы төрт жылда төрөттүн көрсөткүчү төмөндөп жаткандыгы. Улуттук статистикалык комитеттин маалыматы боюнча 2019-жылы төрөлүүнүн саны 173 миң 484 болгонун, 2020-жылы 158 миң, 2021-жылы 150 миң катталып, жылдан-жылга азайып жатат.

Балдардын төрөлүшү адамдын негизги максаттарынын бири. Мамлекет жана коом үчүн калктын ден-соолугу, анын ичинде репродуктивдик, эң баалуу актив деп эсептелет. Учурда жубайлардын тукумсуздугунан улам медициналык жардамга муктаж. Өлкөдөгү демографиялык кырдаалдын терс таасирин жоюу үчүн жардамчы репродуктивдик технологиялардын ыкмалары "ЖРТ" колдонулат. Бирок ЖРТнын колдонулушунун натыйжасында баланын төрөлүшү бир катар көйгөйлүү маселелерди, анын ичинде анын келип чыгышын аныктоо үчүн байланыштарды мурастайт, энелик жана аталык, баланын жашыруун генетикалык келип чыгышы ж.б. жөнүндө божомолдорду жаратат. Ошондуктан, мындай учурларда энелик жана аталык укуктарын ишке ашыруу объективдүү жана субъективдүү мүнөздөгү тобокелдиктер менен татаалдаштырылышы мүмкүн.

ЖРТ колдонуу менен төрөлгөн балдардын келип чыгышын аныктоо азыркы туугандык түшүнүгүнө карама-каршы келет, анткени аны генетикалык деп гана аныктоого болбойт. Бул карын энелик милдетти аткарууда эң эле айкын байкалат. Ошондуктан, экспертизадан мурун бул технологиялар үчүн ишенимдүү укуктук базаны түзүү жана аларды колдонуунун укуктук таасирин жөнгө салуу үчүн маанилүү милдет болот.

Бирок, бул ЖРТ ыкмасын кеңири колдонулушу академиялык чөйрөдө да, иш жүзүндө да анын диний, адеп-ахлактык, этикалык, медициналык жана адилеттүү көз караштардан акталышы жөнүндө кызуу талкууну жаратуусу мүмкүн. Көпчүлүк динде, айрыкча уюмдар тукумсуздукту дарылоонун бул ыкмасына каршы, анткени ал баланын келишимдин объектиси катары аныкталышынын негизги шарттарынын бири катары никенин негиздерин бузат. Адеп-ахлаксыз ойлор ошондой эле суррогат эне болуу процессинде пайда болгон мамилелер коммерциялык негизде курулгандыгынан турат, көз карашка ылайык, чыныгы адам сатууга, кедей аялдарды бай жубайлар эксплуатациялоого ж.б. алып келет.

Карын эне деген ким?

“Суррогат энени” кыргызча “карын эне” деп таржымалдап жүрүшөт. Суррогат энелик – үч кишинин катышуусу менен бала төрөө ыкмасы. Балага ата болгусу келген эркектин уругу менен эне болчу аялдын тукум клеткасы жасалма түрдө уруктандырылат. Уруктандырылган түйүлдүк медициналык ыкма менен башка аялдын (суррогат эненин) жатынына салынат. Ал аял баланы тогуз ай көтөрүп, төрөп берет. Адатта ден соолугуна байланыштуу кош бойлуулукту көтөрө албаган же башка себептерден улам өздөрү төрөй албаган аялдар суррогат эненин жардамын пайдаланат.

Мыйзамга ылайык, өз ыктыяры менен суррогат энелик келишим түзүүгө макул болгон жубайлар суррогат энелик милдетти колдоно алышат. Суррогат эне 18 жаштан 35 жашка чейинки ден-соолугу чың аял болушу мүмкүн анын жок дегенде эки баласы бар. Кыргызстандын мыйзамы акы төлөнүүчү суррогат энеликке (Коммерциялык суррогат энеликке) тыюу салбайт. Суррогат энеге төлөнгөн сый акы 5 доллардан 20 000 долларга чейин болушу мүмкүн.

Бүгүнкү күнгө чейин Кыргызстанда суррогат энелердин жардамы менен төрөлгөн балдардын саны боюнча расмий статистика жок. Бул суррогат энелик программа толугу менен купуя экендигине байланыштуу жана суррогат энелер бул фактыны жашырууга аракет кылып жатышат. Жана клиниканын дарыгерлери жүргүзүлгөн программанын купуялуулугу жөнүндө документке кол коюшат. Суррогат энелер дагы бул процедурага катышуусун жарнамалабоого

аракет кылышат. Буга чейин, республикада карын эне болуу пайда болгондо, Кыргызстандан келген тукумсуз жубайлар аны колдонууга шашылышкан эмес жана өз өлкөсүндө мүмкүн болгон сүйлөшүүдөн коркуп, коңшу Казакстанда мындай процедураны жасоону артык көрүшкөн. Ошол эле себептен, азыр да Кыргызстандын көптөгөн баласыз жарандары карын эне табуу үчүн өлкөдөн тышкары саякатташат. Албетте, Кыргызстандын аймагында карын эне болуунун кеңири колдонулушу жөнүндө маалымат жок. Балким, мунун себеби, улуттук менталитет жана диний каада-салттар менен байланышкан тукумсуздукту дарылоонун бул ыкмасына коомдун эки ача мамилесинде болсо керек.

Кийинки, маанилүү маселе-суррогат энеден төрөлгөн балдардын укуктарын коргоо. Кээбирки учурларда генетикалык ата-энелер баладан баш тартышат. Баш тартуунун себептери ар кандай болушу мүмкүн: ажырашуу, баланын ар кандай физикалык бузулуулары жана оорулары, жубайлардын кош бойлуулугу, баланын жынысы гана эле эмес ж.б. Башкача айтканда жаңы төрөлгөн бала суррогат энеге да, "кардар ата-энеге" да керексиз болуп калат.

Демек, суррогат энелердин жардамына кайрылып, анан баласын таштап кеткен ата-энелердин жоопкерчилигин күчөтүү керек. Биологиялык ата-эненин баласын багуудан баш тарткан учурда милдеттүүлүгүн караган ченемди мыйзамдык деңгээлде бекитүү, башкача айтканда, ата-энелик укуктар болгон учурда балдарды алимент боюнча милдеттенмелер боюнча ченемди колдонуу зарыл. Мындан сырткары, жубайлар суррогат энеликтен таптакыр баш тартышса же карын эне баласын өзүнө алууну чечкенде көп көйгөй жаралат. Бул учурда эмне кылуу керек? Албетте, мунун баарын нотариус каттайт, бирок андан кийин соттор жылдап жүрөт. Ал эми бала бул убакта кайсы жерде чоңоёт, тагдыры, келечеги эмне болот?

"Жубайлар суррогат эне болуудан баш тартса, же энеси өзү үчүн балалуу болууну чечкенде, көптөгөн көйгөйлөр бар экен. Бул учурда эмне кылуу керек? Албетте, мунун бардыгын нотариус белгилейт, бирок андан кийин соттор жылдар бою барышат. Жана бала ушул учурда бир жерде чоңоет.»,

Ошол эле учурда, суррогат эне баланы генетикалык ата-энеге берүүдөн баш тарткан учурлар да жок эмес. Чет элдик жубайлар Кыргыз Республикасында карын энеликке кайрылып жаткандыгы, Кыргызстан "репродуктивдик туризмдин" борборлорунун бири болуп калды деп айтууга болот. Социалдык тармактарда карын энелерди издеген жана кызматташууга чакырган жарыялар көбөйгөнүн байкоого болот. Аларга ылайык, башка адамдарга бала төрөп берүүгө макул болгон энелер негизинен чет өлкөгө, көбүнесе Грузияга жөнөтүлүүдө.

Демек, жашоого конституциялык укук мамлекеттин милдетин камтыйт жашоонун эң жогорку мааниси болгондуктан, жашоонун уланышына көмөктөшөт ар бир адамдын өз тукумун калтыруу укугунда. Эгерде жаратылыш белгилуу табигый укуктарды берсе, кайсы коом менен мамлекет ээрчиш керек, мыйзам чыгаруучунун милдети келип чыгат бул укуктарды аныктоо, аларды ченемдик укуктук актыларда бириктирүү, аларды ишке ашыруунун кепилдигин камсыз кылуу. Мындай табигый адам укуктары репродуктивдик укуктарды камтыйт, себеби алар түздөн түз биологиялык маңызынан келип чыгат жана конституциялык укуктардын бүтүндөй топтомунун мүнөзүн чагылдырат (жашоо, жеке кол тийбестик укугу, ден соолук укугу жана башкалар).

«Репродуктивдүү укуктар – бул ар бир адамдын укугу өз балдарын, алардын санын жана алардын ортосундагы аралыктарды аныктоо төрөт, жардам репродуктивдүү пайдалануу укугу

карын энеликтин технологиялары жана ыкмасы, жыныс клеткаларынын донору болуу укугу, ата-энелик укуктан баш тартуу укугу, укук сактоо үчүн бардык зарыл маалыматтар жана башкалар.

Колдонулган адабияттар

1. <https://www.azattyk.org/a/kytay-zhubaylarga-bala-toeroep-berem-gruziyaga-attangan-kelinder/32730038.html>